

prof. dr. hab. H. Królikowski, dr A. Jagnieża, G. Matyasik

W poszukiwaniu modelu współpracy wojsk obrony terytorialnej z wojskami specjalnymi

Zmieniająca się sytuacja geopolityczna za wschodnią granicą Polski, w tym zwiększające się zagrożenie wynikające m.in. z podprogowego konfliktu zbrojnego, czego przykładem była aneksja Krymu przez Rosję na przełomie lutego i marca 2014 roku, unaoczniała dysfunkcję do powszechnej obrony obszaru kraju.¹ Z tego względu decyzją rządu postanowiono zwiększyć wielkość i jakość sił zbrojnych. W tym celu dokonano nowelizacji ustawy o powszechnym obowiązku obrony i od 1 stycznia 2017 roku rozpoczęto w Polsce budowę nowego rodzaju sił zbrojnych jakim są Wojsk Obrony Terytorialnej.² Ówczesna decyzja parlamentu stanowiła konieczny krok na drodze do wdrożenia procesu komplementarnego rozwoju sił zbrojnych RP, które powinny być zdolne do prowadzenia działań nie tylko w trakcie trwania klasycznego konfliktu wojennego, ale także konfliktu poniżej progu wojny³, tzw. konfliktu hybrydowego⁴ oraz konfliktu w którym zawczasu przygotowane segmenty sił zbrojnych będą w stanie obok działań regularnych prowadzić także skuteczne działania nieregularne w tym także działania nieregularne w ramach konfliktu asymetrycznego⁵.

Zgodnie z obowiązującymi dokumentami doktrynalnymi obrona terytorialna (OT) w ujęciu funkcjonalnym to zespół terenowych sił i środków wyodrębnionych z po-

szczególnych podsystemów tworzących system obrony państwa przygotowanych do realizacji zadań obronnych we wszystkich stanach gotowości państwa.⁶ Celem działań OT jest udział w powszechnym przygotowaniu oraz wykorzystaniu sił i środków znajdujących się w dyspozycji państwa na szczeblu samorządu terytorialnego do zapobiegania i przeciwdziałania wszelkiego typu zagrożeniom o charakterze militarnym oraz niemilitarnym.⁷ Warunkiem koniecznym sprawnego i skutecznego funkcjonowania OT w ujęciu systemowym jest osiągnięcie tzw. sprzężenia zwrotnego wszystkich elementów wchodzących w jego skład w skali całego państwa.⁸ Z tego względu Wojska Obrony Terytorialnej z założenia stanowią formację obejmującą całe terytorium kraju, będąc zdolnymi do prowadzenia działań z użyciem środków militarnych i niemilitarnych przy wykorzystaniu dostępnych zasobów obywatelskich. Jednocześnie należy podkreślić, iż istotą działania jednostek WOT jest ich użycie w stałych rejonach odpowiedzialności.⁹

Do zadań Wojsk Obrony Terytorialnej w stanie gotowości obronnej państwa czasu wojny należy prowadzenie działań na poziomie taktycznym we współdziałaniu z pozostałymi rodzajami sił zbrojnych oraz elementami podsystemu niemilitarnego, zapewnienie powszechnej ochrony i obrony Stałych Rejonów Odpowiedzialności oraz wsparcie zabez-

¹ płk. dypl. Wojciech Prygiel, ppłk K. Bednarz, Nowy rodzaj sił zbrojnych, Przegląd Sił Zbrojnych, 5/2017;

² Dz.U. 2019 poz. 1541 Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej;

³ R. Jakubczak, K. Gąsiorak, H. M. Królikowski, J. Marczak, Działania nieregularne – elementy strategii bezpieczeństwa narodowego Polski, Warszawa 2011, s. 62-63;

⁴ Szerzej o zjawisku wojny hybrydowej m.in.: A. Gruszczak, Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna W: Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011, s. 13; H. Królikowski, Hybrid Threats and Warfare, Are We Really Facing Something New?, w: Internal Security, 2017, t.9, s.9-21.

⁵ M. Marszałek, Wojny nieregularne. Przeszłość i przyszłość, Warszawa 2016, s. 22-23;

⁶ Wojska Obrony Terytorialnej w operacji DD-3.40, Warszawa 2018, s. 10;

⁷ Tamże;

⁸ Tamże;

⁹ Tamże, s. 13-14;

pieczenia wejścia do walki sojusznicznych sił wzmocnienia.¹⁰ Tym samym Wojska Obrony Terytorialnej ze względu na swój charakter i przeznaczenie będą realizowały zadania na poziomie taktycznym w ramach operacji reagowania kryzysowego oraz strategicznej operacji obronnej, przy czym zakłada się, iż WOT będą prowadzić działania w Starych Rejonach Odpowiedzialności, a do głównych zadań taktycznych realizowanych przez jednostki WOT będzie należeć stałe prowadzenie rozpoznania zagrożeń, obrona, ochrona miejscowości, rubieży, węzłów komunikacyjnych i obiektów istotnych dla realizacji operacji obronnej oraz wprowadzenie do własnego regionu odpowiedzialności wojsk własnych oraz wojsk sojusznicznych.¹¹ Co istotne przewiduje się, że działania WOT na poziomie taktycznym w zależności od rozwoju sytuacji na froncie będą realizowane w strefie działań bezpośrednich, bądź w tylnej strefie działań oraz na terenach czasowo zajętych przez agresora.¹² Z tego względu w sposób naturalny nasuwa się wniosek, iż zadania jak i charakter Wojsk Obrony Terytorialnej determinują ich współpracę z Wojskami Specjalnymi które z kolei stanowią drugi z najmłodszych rodzajów sił zbrojnych.

Na czele utworzonych w 2007 roku Wojsk Specjalnych stoi Dowódca Komponentu Wojsk Specjalnych, który podlega bezpośrednio Dowódcy Generalnemu Rodzajów Sił Zbrojnych. Wojska Specjalne są tym elementem Sił Zbrojnych RP, który aktywnie uczestniczy w misjach poza granicami państwa w ramach NATO i Unii Europejskiej oraz udziela wsparcia państwom spoza NATO (Ukraina, Gruzja). W przypadku wybuchu wojny należy oczekiwać, że Wojska Specjalne powinny mieć możliwość działania na zapleczu przeciwnika. Personel Dowództwa Komponentu Wojsk Specjalnych będzie trzonem wielonarodowego dowództwa komponentu operacji specjalnych i z podległymi mu zespołami bojowymi będzie po raz drugi pełnić w 2020 roku dyżur bojowy w Siłach Odpowiedzi NATO.

¹⁰ Tamże, s. 16;

¹¹ Tamże, s. 21

¹² Tamże, s. 25

Żołnierze Wojsk Specjalnych są ochotnikami, zawodowcami i profesjonalistami. Z racji wyjątkowego sposobu doboru, selekcji i szkolenia w siłach zbrojnych, Siły Operacji Specjalnych stanowią niewielki elitarny element. Liczebność Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych to nieco ponad 1300000 żołnierzy, w tym Siły Operacji Specjalnych, to około 70000, czyli 5,4% liczebności wojska. Siły Zbrojne RP liczą około 120000 żołnierzy, z czego Wojska Specjalne to około 2500 żołnierzy, co daje 2,1% liczebności Wojska Polskiego. W Wielkiej Brytanii liczebność sił zbrojnych przekracza 190000, z tego Wojska Specjalne to niespełna 3000 ludzi, czyli około 1,5% całej armii.

W 2019 r. w ramach budżetu resortu obrony narodowej Wojska Specjalne otrzymały prawie 353000000 PLN (największy względny przyrost wśród rodzajów sił zbrojnych – około 20%). Kwota ta stanowi jednak tylko 0,79% budżetu MON. Wojska Specjalne są więc bardzo efektywnym, elastycznym co do form użycia ale i nie drogim jakby mogło się w potocznej opinii wydawać rodzajem sił zbrojnych.

Siły Operacji Specjalnych w NATO i w Polsce posiadają wysoki stopień ukończenia, na poziomie 90-95% (jednostki specjalne dla osiągnięcia gotowości bojowej nie muszą być uzupełniane w drodze mobilizacji). To w połączeniu z systemem dyżurów bojowych i lekkimi strukturami organizacyjnymi przekłada się na mobilność taktyczną i strategiczną oraz bardzo wysoką gotowość bojową. Nie mniej ważna jest też możliwość łatwego ukrycia przemieszczania elementów Sił Operacji Specjalnych, np. w porównaniu z oddziałami zmechanizowanymi.

Z kolei na czele WOT stoi Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej, który podlega bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej. W przeciwieństwie do Wojsk Specjalnych, WOT jest tworzone jako formacja powszechna, a nie elitarna. Stąd też proces rekrutacji i szkolenia w WOT nie jest tak złożony i długotrwały jak w Wojskach Specjalnych, a wy-

magania wobec przyszłych żołnierzy nie są tak restrykcyjne. We wrześniu 2019 roku WOT osiągnął liczebność nieco ponad 20000 żołnierzy (w odniesieniu do liczby żołnierzy jest to równowartość jednej lub dwóch dywizji, w zależności od przyjętego referencyjnego typu dywizji), co stanowi 16,2% liczebności SZ RP. Ogłoszone jeszcze w 2015 roku oficjalnie, choć zapewne nadmiernie optymistyczne plany zakładały 53000 żołnierzy WOT. Jako realne należy uznać jednak przekroczenie przez WOT w 2020 roku liczby 30000 żołnierzy. Należy podkreślić, iż w innych państwach idea utworzenia obrony terytorialnej także zakłada powszechność i nasycenie terytorium państwa jednostkami sił obrony terytorialnej. W Szwecji liczebność sił zbrojnych to około 22500 żołnierzy, podczas gdy Gwardia Narodowa (Hemvärnet) liczy 22000 żołnierzy. Z kolei siły zbrojne Danii liczą około 15500 żołnierzy, a siły Gwardii Narodowej (Hjemmeværnet) to 15600 aktywnych ochotników.

W 2019 wydatki resortu obrony narodowej na WOT zaplanowano w wysokości prawie 483500000 PLN, co stanowi 1,08 budżetu MON. Jest to spadek o prawie 15% wobec 568000000 PLN w 2018 roku. Trudno więc zgodzić się z niekiedy podnoszonym argumentem, że WOT odbiera pieniądze innym rodzajom sił zbrojnych.

Pomimo wymienionych wyżej różnic obie formacje łączą na pewno duża motywacja żołnierzy do służby. Nie jest tajemnicą, że proces selekcji i szkolenia w Wojskach Specjalnych jest wyjątkowo wymagający, a służba trudna i niebezpieczna. Z kolei przyjęcie dodatkowych obowiązków poza rodzinnymi, służbowymi i podjęcie zobowiązania do szkolenia w ramach Terytorialnej Służby Wojskowej, też świadczy o silnej motywacji do służby.

Zagadką, a raczej informacją niejawną, pozostaje natomiast umiejscowienie Dowództwa Komponentu Wojsk Specjalnych i Dowództwa Wojsk Obrony Terytorialnej w wojennym systemie dowodzenia. Z tego względu nasuwa się też kilka pytań dotyczących zasad współpracy między WOT, a Wojskami Specjalnymi, a wśród nich za-

sadnicze pytanie czy taka współpraca jest w ogóle możliwa w obliczu faktu, że WOT jest przypisany do obrony terytorium państwa i Stałych Rejonów Odpowiedzialności, a Wojska Specjalne już dziś działają zagranicą w Polskich Kontyngentach Wojskowych w ramach NATO lub misji Unii Europejskiej, a na czas wojny są przygotowywane do operowania na terytorium przeciwnika? Co istotne, pytanie to odnosi się zarówno do okresu pokoju, jak i czasu kryzysu oraz wojny a odpowiedź na nie chociażby ze względu na potrzebę synergii działań musi być twierdząca.

W okresie pokoju wspólnym obszarem współpracy WOT oraz Wojsk Specjalnych powinno być szkolenie. Wojska Specjalne mają bezdyskusyjne kompetencje do przekazywania wiedzy teoretycznej i praktycznej, co czynią szkoląc formacje militarne w Afganistanie, Gruzji, Iraku i na Ukrainie. „Specjalsi” są więc naturalnym nauczycielem dla żołnierzy WOT. Formuła współpracy szkoleniowej pozwala też wykorzystać w procesie szkolenia WOT byłych żołnierzy jednostek specjalnych, którzy obecnie są poza służbą. Ten proces już zresztą ma miejsce. Żołnierze Jednostek Wojskowych Komandosów i GROM odgrywają kluczowe role w DWOT – Dowódcą WOT-u został generał dywizji Wiesław Kukuła, były Dowódca Jednostki Wojskowej Komandosów, natomiast Szefem Wydziału Szkolenia DWOT został pułkownik Konrad Korpowski były szef szkolenia JW GROM. Jednocześnie kilku dowódców brygad WOT także wywodzi się z Wojsk Specjalnych jak na przykład dowódca 11 Łódzkiej Brygady WOT pułkownik Paweł Wiktorowicz, żołnierz Jednostce Wojskowej Komandosów, jednocześnie absolwent prestiżowego kursu „Zielonych Beretów” w Fort Bragg w USA. Byłym specjalem dowodzącym z kolei 7 Pomorską Brygadą OT jest komandor Tomasz Laskowski wcześniej zastępca dowódcy JW FORMOZA. Z kolei dowódcą 13 Śląskiej Brygady WOT pułkownik Tomasz Białas to były szef pionu szkolenia w JWK w Lublińcu, instruktor spadochronowy i trzykrotny uczestnik misji w Iraku i Afganistanie. Ponadto w oparciu o żołnierzy Wojsk Specjalnych funkcjonuje Mobilny Zespół Szkoleniowy WOT. Dotychczasowa praktyka pokazuje zatem, iż tendencja wyko-

rzystywania doświadczenia żołnierzy Wojsk Specjalnych w procesie szkolenia WOT powinna być nie tylko utrzymana ale dalej rozwijana.

Inny obszar współpracy to wspólne ćwiczenia jednostek Wojsk Specjalnych i WOT. Jeśli jednym z zadań pododdziałów WOT jest wykrywanie, izolowanie i zwalczanie grup specjalnych przeciwnika, to naturalnym partnerem do ćwiczeń są polskie pododdziały specjalne. Z drugiej strony jest to też znakomita okazja dla Wojsk Specjalnych do ćwiczenia działania na wrogim terenie. Dobrym przykładem takiego współdziałania były wspólne ćwiczenia Policji, Sił Zbrojnych RP i członków Podhalańskiej Obrony Terytorialnej, pod kryptonimem „Dywersanci”, które odbyły się 21 października 2016 roku na terenie powiatu nowotarskiego w Gorcach. Zgodnie z założeniem, Grupa Operacyjna, składająca się z policjantów Komendy Powiatowej Policji w Nowym Targu oraz członków Podhalańskiej Obrony Terytorialnej, dowodzona przez wyznaczonego oficera Policji miała za zadanie przećwiczenie procedur i zasad działania, na wypadek pojawienia się na podległym im terenie grup dywersyjno – rozpoznawczych podgrywanych w tym przypadku przez żołnierzy Wojsk Specjalnych.

Potencjalnym obszarem współpracy WOT i Wojsk Specjalnych jest występowanie sytuacji kryzysowych, w tym zagrożeń poniżej progu wojny, jak na przykład zagrożeń terrorystycznych. W tym kontekście atutem Wojsk Specjalnych jest możliwość szybkiego przemieszczenia pododdziałów w dowolny rejon kraju, a z kolei zaletą WOT jest z jednej strony obecność WOT na całym terytorium państwa, zaś z drugiej strony zdolność do bardzo szybkiej mobilizacji pododdziałów. Gotowość do błyskawicznego działania WOT i jednostek Wojsk Specjalnych powoduje, że obydwa rodzaje sił zbrojnych w sytuacji konfliktu hybrydowego stają się naturalnymi partnerami, którzy wzajemnie uzupełniają się. Słabości WOT związane np. z wyposażeniem - w szczególności w ciężki sprzęt - oraz problem związany z wyszkoleniem np. kontrterrorystycznym w sposób naturalny wypełniane są przez zdolności i możliwości działania Wojsk Specjalnych, na przykład poprzez możliwości ogniowe JW AGAT oraz możliwości kontrterrorystyczne pozostałych pododdziałów Wojsk Specjalnych. Możemy wyobrazić sobie współdziałanie pododdziałów WOT i Wojsk Specjalnych, w którym pododdziały WOT odnajdują i izolują grupy specjalne przeciwnika (działające np. jako grupy przestępcze lub tzw. „zielone ludziki”) a ich bezpośrednią likwidacją zajmują się podod-

działy specjalsów.

W okresie wojny obszarem wspólnego działania obu rodzajów Sił Zbrojnych jest aktywność na tzw. terytorium czasowo zajęтым przez przeciwnika. Przy takim wariacie konfliktu dochodzi do pełnej symbiozy WOT-u i Wojsk Specjalnych. Pododdziały WOT-u przejmują funkcję przygotowania i zabezpieczenia działań pododdziałów wojsk specjalnych, począwszy od zabezpieczenia miejsc przejęcia (np. w wariacie przerzutu drogą powietrzną) po zabezpieczenie skrytek na broń, amunicję, żywność, wodę, po przygotowanie baz jako elementy wsparcia logistycznego, przechodząc dalej po wsparcie informacyjne a w tym oddelegowanie łączników, przekazywanie aktualnych informacji rozpoznawczych, informacji związanych z terenem, przeciwnikiem oraz otoczeniem i sytuacją ogólną. Pododdziały WOT prowadzące działania nieregularne mogą przeprowadzać działania mylące przeciwnika w celu umożliwienia wykonania zadań przez Wojska Specjalne.

WOT mogą także wykonywać zadania ubezpieczające lub izolujące związane z realizacją zadania zasadniczego wykonywanego przez pododdział (pododdziały) Wojsk Specjalnych. W przypadku czasowej okupacji określonego terytorium „specjaliści” mogą także wspierać „terytorialsów” w procesie szkoleniowym tak jak czynili to Cichociemni szkoląc żołnierzy Armii Krajowej.

Rekomendacje

Czasy kryzysu i wojny wymagają wykorzystania w ramach organizacji systemu obronnego państwa zasobów Wojsk Obrony Terytorialnej oraz Wojsk Specjalnych w taki sposób, aby uzyskać optymalny efekt synergii w działaniu. Zagadnienie to wymaga zatem dalszych studiów oraz organizacji cyklu ćwiczeń które powinny stanowić podstawę wypracowania optymalnego modelu współpracy obydwu rodzajów sił zbrojnych.

Możliwości współpracy Wojsk Obrony Terytorialnej i Wojsk Specjalnych	
Rodzaj działania	Rodzaje zadań
Działania przygotowawcze	Osiąganie zdolności, przemieszczanie, rozmieszczanie;
Działania asymetryczne	Specjalne, antyterrorystyczne, przeciwdywersyjne, nieregularne;
Działania zasadnicze	<ul style="list-style-type: none"> • podstawowe (obrona, opóźnianie) • uzupełniające (bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie, luzowanie)¹³

¹³ Regulamin działań Wojsk Lądowych, Warszawa 2008, s. 14;